MUHAMMED BİN HÂRİS BİN ESED EL-HUŞENÎ

Endülüsün meşhûr fıkıh, hadîs ve târih âlimi. Künyesi, Ebû Abdullah'dır. Huşenî diye tanınır. Üçüncü asrın ortalarında Kayravan'da doğup, takriben 366 (m. 976) târihinde vefât etmiştir. Kayravan'da, Ahmed bin Nasr, Ahmed bin Ziyâd, Ahmed bin Yûsuf ve daha başka âlimlerin (r.aleyhim) yanında ilim sahibi oldu. Birçok defa Afrika âlimlerinin derslerini dinledi. Gençken Endülüs'e geldi. O zaman oniki yaşında idi. Burada da İbn-i Eym'ûn'den, Kâsım bin Esbag, Ahmed bin Ubâde, Muhammed bin Yahyâ bin Lûbâbe gibi Kurtubalı âlimlerin derslerini dinledi. Ahmed bin Ubâde: "Huşenî'yi, Ahmed bin Nasr'ın meclisinde gördüm. Çok başarılı bir talebe idi" demektedir. Endülüs'e geldikten sonra Kurtuba'da yerleşti. Üçyüzyirmi senesinden önce Sebte'ye gelince, Septeliler, Onu bırakmadılar. Orada, yanında birçok âlim yetiştirdi. Huşenî, Sebte Câmii'nin kıblesini inceledi Batıya doğru kaydığını gördü. Sebteliler, onun bu görüşünü kabûl ettiler. Kıbleyi doğuya kaydırdılar. Sonra, Endülüs'e gitti. Nihâyet Kurtuba'da dâimi olarak yerleşti. Huşenî, parlak bir zekâya sahipti. Fıkıh ilminde mütehassıs idi. Kurtuba'da fetvâlar verdi. Müsteşar olarak vazîfe yaptı. Kurtuba veliahdı Hakem bin Abdurrahmân el-Mustansır'ın yanında kadr-u kıymeti pek fazla idi. Hakem için birçok eserler yazdı. Huşenî kimya ilmiyle de uğraştı. Muhtelif maddeler üzerinde tecrübeler yapmıştır. Huşenî'den, Ebû Bekr bin Hanbel ve daha başkaları rivâyetlerde bulunmuşlardır.

Kudât-ı Kurtuba kitabından seçmeler:

Büyük âlim kadı Mehdî bin Müslim, zamanın emîri Ukbe bin Haccâc es-Salûlî adına yazdığı, bir kadıya (hâkime) yapılabilecek tavsiyeleri ihtivâ eden nasîhatnâmesi özetle şöyledir: "Allahü teâlâdan korkmayı, O'na tâati (beğendiği şeyleri yapmayı), gizlide ve açıkta O'nun rızâsına tâbi olmayı, O'nun rızâsını gözetmeyi, kalbde O'nun korkusunu hissetmeyi, sağlam bir ip, en güvenilir bir kulp olan O'nun yüce dinine sarılmayı, tavsiye ederim.

Kâdılık (hâkimlik) yapanın, şunu iyi bilmesi gerekir: Kâdılık, Allahü teâlâ katında faziletli ve pek kıymetli bir iştir. Hak sahibi hâkime müracaat etmek sûretiyle hakkını elde eder. Bu bakımdan hâkimin dikkatli olması, yüklendiği vazîfenin ağırlığının idrâkinde olması gerekir. Hergün, yaptıklarından kendisini hesaba çekmelidir. Bu vazîfe yüzünden, yarın huzûru ilâhide azâba da ve sevâba da uğrayabilir.

Kâdı, bir haksızlığa meydan vermemek için taraflar arasındaki da'vânın en iyi bir şekilde ortaya konmasını te'mîn etmelidir. Bunun için tarafları iyi dinlemeli, onlara bildiklerinin aksini söyletecek şekilde, sertlik göstermemeli. Mevzûyu iyi anlamalı, zaman zaman onlara suâller sormalıdır. Her birinin getirdiği delîller bilinmelidir. Ba'zıları, düşündüğünü ifâde etmekten âciz olup, maksadını iyi anlatamayabilir. Bir kısmı ise, zekîdir; kısa, açık ve edebi bir ifâde ile, haksız da olsa kendisini haklı göstermeye kalkışabilir. Kâdılık yapanın, bütün bunlara dikkat etmesi lâzımdır. Kâdı bunlara dikkat etmekle, hakkı ayakta tutmuş, haksızlığa meydan vermemiş olur. Eğer böyle yapmazsa, kuvvetli za'îfe hayat hakkı tanımaz ve ona zulm eder.

Kâdılık yapanın yanında, kendileriyle istişâre edebileceği (danışabileceği), hakka hukuka riayetkar, dîni bütün, ilim sahibi yardımcıları olması lâzımdır. Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde meâlen: "İş husûsunda, fikirlerini al (müşavere et). Müşavereden sonra bir şey yapmaya karar verdin mi, artık Allahü teâlâya güvenip dayan" (Âl-i İmrân-159) buyurmaktadır.

Kâdılık yapanın, vazîfe zamanında, dâima yerinde bulunması gerekir. Belki birisi iş için gelebilir. Da'vâsını halletmek için gelenlere bıkkınlık göstermemelidir. Bütün aklı, fikri ve anlayışı ile onlara yönelmeli ve onları dinlemelidir.

Tarafların şâhidlerini çok iyi dinlemelidir. Bundan başka, dinlenebilecek, sözüne güvenilir kimselere sormalıdır.

Hâkimin, karşılaştığı müşkil olan şeyler için kitapları mütâlâa etmesi (okuması ve üzerinde düşünmesi), bunların çârelerini, benzerlerini araştırıp bulması gerekir. Onlardan istifâde ederek bir çözüm yolu bulabilir.

Bu benim sana ve kadılık yapacak olan kimseye tavsiyelerimdir. Eğer bu nasîhatlarıma uyarsan, senin için iyi bir delîl olur. Aksini yaparsan, aleyhine bir delîl olur.

Sana, Allahü teâlânın yardımını, doğru yola iletmesini seni işlerinde ve hükümlerinde muvaffak kılmasını dilerim. Allahü teâlâ, en iyi yardımcı ve en iyi muvaffak kılıcıdır.”

Kâdı Muhammed bin Beşîr el-Meâfirî ile alakalı olarak da şöyle bir haber anlatılır:

Kurtuba kadısı (hâkimi) Mus’ab bin İmrân vefât edince, Emîr-ül-mü’minîn Hakem, Abbâs bin Abdülmelik el-Mervânî ile, Kurtuba kadılığına kimin ta’yin edileceği hakkında istişâre etti. Abbâs bin Abdülmelik o zaman, büyük âlim Muhammed bin Beşîr’i tavsiye etti. Daha önce kardeşi İbrâhîm’e yazı dersi vermişti. Onu oradan tanıyordu. Emîr bunu kabûl etti. Muhammed bin Beşîr’i çağırttı. Emîr’in habercisi gelince, Muhammed bin Beşîr hazırlanıp yola çıktı. Fakat niçin çağırıldığını bilmiyordu. Sehlet-ül-müdevver denilen yere gelince, orada, tanıdıklarından âbid (çok ibâdet eden) bir zâta uğradı. Ona durumunu anlattı. “Yine yazı öğretmesi için çağırıldığını tahmin ettiğini” söyledi. Bunun üzerine âbid olan arkadaşı: “Zannederim seni kadı yapmak için çağırıyorlar. Çünkü Kurtuba kadısı vefât etti. Şimdi orası kadısız kaldı” dedi. Muhammed bin Beşîr bunu duyunca, böyle bir iş için çağırılmış olabileceğine kalbi yattı. Âbid arkadaşına: “O zaman seninle bu mevzûda istişâre edeyim. Bana bu husûsta ne tavsiye edersin? Bana, sence doğru olan nedir söyle?” dedi. Âbid: “Öyleyse, ben sana ba’zı suâller sorayım. Ama bana doğru cevap ver ki, sana işin doğrusunu bildireyim” dedi. Muhammed bin Beşîr. “Nedir? o soracağın şeyler?” diye sorunca, o âbid zât, “Senin, tatlı ve lezzetli yiyecekleri yemek, yumuşak ve güzel elbiseler giymek, yaya olarak gitmekle aran nasıl?” diye sordu. Muhammed bin Beşîr ona cevaben: “Bunlara hiç önem vermem” deyince, o âbid olan zât, birinci suâl bu dedi. Sonra “Mal, mülk sahibi ve şehvet celbedici kimselerden faydalanma temayülün var mıdır?” diye sordu. O da böyle şeylere tenezzül etmeyip, hatırından bile geçirmediğini söyledi. Âbid arkadaşı, bu suâllerimin ikincisi idi, dedi. Üçüncü olarak “İnsanların seni medhetmesini ve övmesini istiyor musun? Onlar seni yalnız bırakıp, iltifât etmemelerinden dolayı üzülüyor musun? Makam ve mevki sahibi olmayı seviyor musun?” diye sordu. Onun bu suâle cevâbı: “Vallahi hak mevzûbahis olunca, ne kınayanın kınamasına, ne de medih eden kimsenin medih ve övmesine aldırırım. Bunlara hiç itibar etmem, makam ve mevki düşkünü değilim. İnsanlar, hak üzere olduğum için benden yüz çevirirlerse, bundan hiç mahzûn olmam (üzüntü duymam).” Bu cevapları dinliyen âbid zât: “Madem ki böylesin, kadılığı kabûl edebilirsin. Bunda hiç bir mahzur görmüyorum” dedi.

Eserlerinden ba’zıları:

1. Kudât-u Kurtuba, 2. Ahbâr-ul-fukahâ vel-muhaddisîn, 3. El-İttifâk vel-ihtilâf fî mezheb-i Mâlik, 4. El-Fütyâ 5. En-Neseb, 6. Târih-ül-ulemâ-il-Endülüs, 7. Târih-ül-Afrikiyyîn, 8. Tabakât-ü fukahâ-il-Mâlikiyye 9. El-mevlid vel-vefât

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-A’lâm cild-5, sh. 75

2) Tezkiret-ül-huffâz cild-3, sh. 1001

3) Kudât-u Kurtuba